

# KRATAK PROFIL POLOVA NA KOSOVU

## AŽURIRANI SAŽETAK ZA OBAVEŠTAVANJE EU O PLANU IMPLEMENTACIJE NA NIVOU KOSOVA



### SADRŽAJ

Uvod.....	2
1. sloboda od svih oblika rodno zasnovanog nasilja.....	2
2. Promovisanje seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava.....	4
3. Promovisanje ekonomskih, socijalnih prava, Osnaživanje Devojaka, Žena.....	5
Učenici u predškolskom, osnovnom i srednjem obrazovanju .....	5
Zapošljavanje .....	7
Preduzetništvo .....	7
4. Promovisanje jednakog učešća i vođstva .....	9
5. Integracija žena, programa mira i sigurnosti .....	10
6. Zelena tranzicija i digitalizacija.....	10
Životna sredina.....	10
Digitalizacija .....	10

Akcioni plan za ravnopravnost polova (GAP) III, „Ambiciozna agenda za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena u spolnoj akciji EU“ 2021-2025, usvojen je 25. novembra 2020. godine, kao [Zajedničko saopštenje Evropskom parlamentu i Savetu](#) i [Radni dokument Zajedničkom Osoblju \(SWD\)](#). SWD uključuje dvodelni okvir za praćenje u vezi 1) institucionalnih i strateških ciljeva i pokazatelja EU; i 2) ciljeva i indikatora za tematska područja angažovanja. Svaka delegacija EU mora pripremiti Plan primene na nivou države (CLIP) koji će voditi sprovođenje GAP III, na osnovu rodne analize i konsultacija sa ključnim akterima. CLIP mora biti usklađen sa višegodišnjim indikativnim programom (MIP), koji se na Kosovu odnosi na Instrument za pretpristupnu pomoć (IPA) III i njegovih pet prozora finansiranja (slika 1).

EU ima [Rodnu analizu na Kosovu](#) (2018) ali neki podaci su zastareli i odnose se na ciljeve i indikatore [GAP II \(2016-2020\)](#). Cilj ovog rezimea je da pruži ažuriranu rodnu analizu kako bi se EU informisala u vezi sa izradom Kosovskog nacrta GAP III CLIP-a u skladu sa MIP-om, odnosno IPA III.<sup>1</sup> Dakle, rodna analiza koja sledi uključuje odeljke koji se fokusiraju na svako od šest „područja angažovanja“ u GAP III, usklađujući ih sa pet IPA III sektora ili „prozora“ (vidi sliku 1). Fokusira se na glavne rodne nejednakosti koje postoje na Kosovu. Na osnovu ove analize, za CLIP se predlažu potencijalni ciljevi GAP III na koje bi se EU mogla usredsrediti ili se već fokusira. Ciljevi GAP III koji su preliminarno predloženi ispod su u skladu sa [Kosovskim Programom za rodnu ravnopravnost \(KPGE\) 2020-2024](#).

Prikaz 1. IPA III Prozor fondova u vezisa GAP III Tematskom oblasti angazovanja



## 1. SLOBODA OD SVIH OBLIKA RODNO ZASNOVANOG NASILJA

Sloboda od rodno zasnovanog nasilja je osnovno pravo i pitanje vladavine zakona. Kosovo je 2020. izmenilo svoj [Ustav tako da uključuje Istanbulsku Konvenciju](#), i sada se [Zakon o Zaštiti od Nasilja u Porodici](#), [Zakon o Socijalnim i Porodičnim uslugama](#), relevantni [Strateški i akcioni plan](#) i [Standardne Operativne Procedure \(SOP\)](#) moraju ažurirati radi odgovarajućeg odgovora države na sve oblike rodno zasnovanog nasilja predviđenog Konvencijom. [Zakon](#) i [SOP](#) postoje takođe za adresiranje seksualnog nasilja. [Krivični Zakonik](#) kriminalizuje nasilje u porodici, seksualnu trgovinu, silovanje, seksualno zlostavljanje, seksualno uznemiravanje, kršenje seksualnog integriteta i rani brak za osobe mlađe od 16 godina. Državni budžet zahteva ažuriranje kako bi se obezbedilo odgovarajuće finansiranje.

Nasilje je i dalje široko rasprostranjeno, prvenstveno pogađajući žene i devojke zbog socijalizovanih rodni normi i odnosa moći.<sup>2</sup> Podaci istraživanja pokazuju da je 54% žena na Kosovu doživelo neki oblik nasilja preko intimnih partnera od svoje 15. godine: približno 9% je doživelo fizičko nasilje, 53% psihološko nasilje i 4% seksualno nasilje.<sup>3</sup> Seksualno uznemiravanje je široko

<sup>1</sup> Pripremljeno od strane Donjeta Morina i Nicole Farnsworth iz Mreže Žena Kosova (MŽK) za EU.

<sup>2</sup> Agencija za ravnopravnost polova, [Kosovo Program for Gender Equality](#), 2020.

<sup>3</sup> OEBS, [Survey on Well-Being and Safety of Women in Kosovo](#), 2019.

rasprostranjeno, sa 29% žena koje su prijavile da su bile seksualno uznemiravane još od svoje 15. godine.<sup>4</sup>

Policija je primila više izveštaja o nasilju u porodici u poslednjoj deceniji (slika 2), što ne mora nužno ukazivati na povećanu učestalost, ali može sugerisati poboljšanje poverenja u policiju.<sup>5</sup> Četiri žene su ubili njihovi partneri u 2018. godini, a četiri žene su ubijene i u 2019. godini.<sup>6</sup> U 2019. godini policija je istražila 43 slučaja trgovine ljudima u kojima je učestvovalo 80 osumnjičenih; 22 osobe su uhapšene i osam osuđeno zbog optužbi za trgovinu ljudima u 2019. godini.<sup>7</sup> Ukupno je identifikovano 26 žrtava trgovine ljudima u 2019. godini, uglavnom (19) žrtava seksualne trgovine.<sup>8</sup> U 2020. godini policija je primila 52 prijavljena slučaja silovanja, 43 seksualnog napada, 25 seksualnog uznemiravanja i dva degradacije seksualnog integriteta. Seksualno nasilje, kao i drugi oblici rodno zasnovanog nasilja, i dalje su nedovoljno prijavljeni zbog okrivljavanja žrtava, straha od stigmatizacije i „pomirenja“ između žrtava i počinitelja.<sup>9</sup> Iako postoje državni zapisi o brakovima, podaci o ranim brakovima mlađim od 16 godina nisu dostupni. Čini se da su rani brakovi među devojkama starim 16-17 godina rašireni, koje su često udate za starije muškarce.<sup>10</sup> Dokazi sugerišu da je praksa zastupljenija u ruralnim područjima i među zajednicama Roma, Aškalija i Egipćana.<sup>11</sup>



Iako se poboljšao, institucionalni odgovor na rodno zasnovano nasilje i dalje je slab zbog nedovoljnog prijavljivanja; odložena pravda; nedovoljni državni ljudski resursi za pomoć i upravljanje slučajevima; pogrešno vođena sklonost „pomirenju“ žrtava i počinitelja; nefunkcionalni međuinstitucionalni sistemi za praćenje slučajeva; i socijalizovane norme poput okrivljavanja žrtava. Kosovu nedostaju centri za seksualno upućivanje, krizni centri u slučajevima silovanja i dovoljno finansijski održivih skloništa.<sup>12</sup> Ne postoje dovoljni budžet, ljudski resursi i operativni postupci za adekvatnu rehabilitaciju i reintegraciju.

Godina	Star.	Suprug	Žena
2017	16	0	15
	17	0	45
2018	16	0	3
	17	0	46
2019	16	0	6
	17	0	31

## POTENCIJALNI GAP III TEMATSKA OBLAST 1 CILJEVI ZA KOSOVO

- 1. Žene, muškarci, devojke i dečaci, u svoj svojoj različitosti, bolje su zaštićeni od svih oblika rodno zasnovanog nasilja u javnoj i privatnoj sferi, na radnom mestu i na mreži putem zakonodavstva i efikasnog sprovođenja, putem vladavine zakona, programima UN Women i civilnog društva (CSF). (Odnosi se na KPGE Specifične ciljeve 3.1.)
- 2. Žene, muškarci, devojke i dečaci, u svoj svojoj raznolikosti, nosioci su promena u pogledu diskriminatornih socijalnih normi, rodni stereotipa i rodni pokretača sukoba kroz podršku civilnog društva. (Odnosi se na KPGE Specifične ciljeve 3.1.)
- 3. Žene, muškarci, devojke i dečaci, u svoj svojoj raznolikosti, koji doživljavaju rodno zasnovano nasilje, povećali su pristup osnovnim uslugama, kroz zakonske amandmane i akcije vladavine zakona koje podržava EU. (Odnosi se na KPGE Specifične ciljeve 3.1.)

<sup>4</sup> Ibid.

<sup>5</sup> MŽK, *From Laws to Action*.

<sup>6</sup> Agencija za ravnopravnost polova, [Kosovo Program for Gender Equality](#), 2020.

<sup>7</sup> Stejt department Sjedinjenih Država, [2020 Trafficking in Persons Report, Kosovo](#).

<sup>8</sup> Ibid

<sup>9</sup> MŽK, *From Laws to Action* i KIPRED, [Accessing Justice for Victims of Gender Based Violence in Kosovo: Ending Impunity for Perpetrators](#), 2019.

<sup>10</sup> Podaci generisani u Kosovskoj agenciji za statistiku (KAS), "ASK Data" platforma, analiza MŽK-a.

<sup>11</sup> Agencija za ravnopravnost polova, [Kosovo Program for Gender Equality](#), 2020.

<sup>12</sup> MŽK, *From Laws to Action*.

- 5. Žene, muškarci, devojke i dečaci u svojoj različitosti kojima se trguje zbog svih oblika eksploatacije i zlostavljanja poboljšali su pristup adekvatnim i kvalitetnim uslugama za socijalno-ekonomsku integraciju i psiho-socijalnu podršku [nisam sigurna da li će EU raditi na ovome] (Odnosi se na KPGE Specifične ciljeve 3.1.)
- 7. Organizacije za ženska prava, društveni pokreti i druge organizacije civilnog društva utiču na zaustavljanje rodno zasnovanog nasilja, uz podršku političkog dijaloga i CSF.
- 8. Kvalitetni, razvrstani i globalno uporedivi podaci o različitim oblicima rodno zasnovanog nasilja i štetnih praksi sve se više prikupljaju i koriste za informisanje zakona, politika i programa, a što je dalje podržano Vladavinom zakona. (Odnosi se na KPGE Specifične ciljeve 3.1.)



## 2. PROMOVISANJE SEKSUALNOG I REPRODUKTIVNOG ZDRAVLJA I PRAVA

Iako se IPA III ne fokusira izričito na zdravlje, finansijska podrška EU posvećena pomoći COVID-19 se odnosi. Verovatno, prema pristupu zasnovanom na pravima naglašenom u GAP III, pravo na seksualno i reproduktivno zdravlje može se odnositi na osnovna prava i vladavinu zakona. [Zakon o Reproductivnom zdravlju](#) reguliše aktivnosti koje uključuju planiranje porodice, pristup informacijama, polno prenosive bolesti, sigurno majčinstvo i potpomognutu oplodnju. [Zakon o prekidu trudnoće](#) reguliše prava na abortus, dozvoljavajući indukovani abortus do desete nedelje trudnoće bez potpisanog odobrenja ili perioda čekanja. Nekoliko faktora doprinosi krhkom sistemu reproduktivne zdravstvene zaštite, uključujući neprofesionalan pristup zdravstvenih radnika, nedostatak ljudskih resursa, nedovoljnu infrastrukturu, kulturne prakse i norme i nedostatak svesti.<sup>13</sup> Dok 95% žena u dobi od 15 do 49 godina zna bar jedan kontraceptivni metod,<sup>14</sup> znanje ne mora nužno da korelira sa upotrebom. Povlačenje je i dalje najčešći metod koji koriste žene uzrasta od 15 do 49 godina u zajednici ili u braku (glavni metod prijavio 49%), iako je 67% koristilo savremene kontraceptive.<sup>15</sup> Procenat je nešto niži među Romkama, Aškalijama i Egipćankama (62%). Samo 13% je izjavilo da su njihove potrebe za planiranjem porodice zadovoljene kontraceptivnim metodama. Generalno, žene i muškarci na Kosovu nisu informisani o HIV-u; samo 10% mladića i 10,5% mladih žena može da prepozna kako se HIV prenosi i da ljudi zdravog izgleda mogu biti HIV pozitivni.<sup>16</sup> Utvrđena je potreba za besplatnim skriningom za humani papiloma virus (HPV), ali [Strategija Zdravstvenog sektora nije na to odgovorila](#).<sup>17</sup>

Istraživanja pokazuju da privatne klinike ilegalno prekidaju trudnoću nakon desete nedelje trudnoće, od kojih mnoge rade bez dozvole.<sup>18</sup> Pobačaji koji su selektivni po polu nastavljaju se, što dokazuje i odnos polova pri rođenju (100 žena za 111,2 muškarca), dok je svetski prosek 100 žena za 105 muškaraca.<sup>19</sup> Generalno, žene i muškarci se suočavaju sa nekoliko ograničenja u pristupu kvalitetnoj zdravstvenoj zaštiti zbog nedostatka zdravstvenog osiguranja, stigme koja se posebno odnosi na psihološki tretman, nedostupnih tretmana i zatvaranja porodilišta u ruralnim oblastima. Žene na selu, Romkinje, Aškalije, Egipćanke i Goranke suočavaju se sa dodatnim izazovima.<sup>20</sup> COVID-19 je pogoršao pitanja pristupa usred mera izolacije.

### POTENCIJALNI GAP III TEMATSKA OBLAST 2 CILJEVI ZA KOSOVO

- 1. Omogućeno pravno, političko i društveno okruženje koje omogućava ženama i devojka da pristupe kvalitetnoj nezi i uslugama seksualnog i reproduktivnog zdravlja (SRHR) i zaštita njihovih seksualnih i reproduktivnih prava kroz obrazovanje i politički dijalog. (Odnosi se na KPGE Specifične ciljeve 2.3.)

<sup>13</sup> Agencija za ravnopravnost polova, [Kosovo Program for Gender Equality](#), 2020.

<sup>14</sup> KAS, [Demographic Social and Reproductive Health Survey in Kosovo](#), 2009.

<sup>15</sup> KAS, [Multiple Indicator Cluster Survey 2019/2020](#), 2020.

<sup>16</sup> Ibid.

<sup>17</sup> Agencija za ravnopravnost polova, [Kosovo Program for Gender Equality](#), 2020.

<sup>18</sup> Banjska, Iliriana, [Abortions in Kosovo](#), 2019.

<sup>19</sup> Ibid

<sup>20</sup> MŽK, [Access to Healthcare in Kosovo](#), 2016.

- 2. Poboljšani pristup za svakog pojedinca seksualnoj i reproduktivnoj zdravstvenoj zaštiti i uslugama, uključujući usluge planiranja porodice, informacije i obrazovanje o seksualnim i reproduktivnim pravima [?]. (Odnosi se na KPGE Specifične ciljeve 2.3.)



### 3. PROMOVISANJE EKONOMSKIH, SOCIJALNIH PRAVA, OSNAŽIVANJE DEVOJAKA, ŽENA

#### STUDENTI U PREDŠKOLSKOM, OSNOVNOM I SREDNJEM OBRAZOVANJU

[Ustav Kosova](#) garantuje pravo na besplatno javno obrazovanje svima. Nekoliko zakona i politika reguliše pristup inkluzivnom i nediskriminatornom obrazovanju, uključujući i [Zakon o Predškolskom Vaspitanju](#), [Zakon o Obrazovanju u Opštinama](#) Republike Kosovo, [Zakon o Preduniverzitetskom Obrazovanju](#), i [Zakon o visokom obrazovanju](#).

Uprkos poboljšanjima, devojčice su i dalje nedovoljno zastupljene u predškolskom obrazovanju (47%) i pred osnovnom obrazovanju

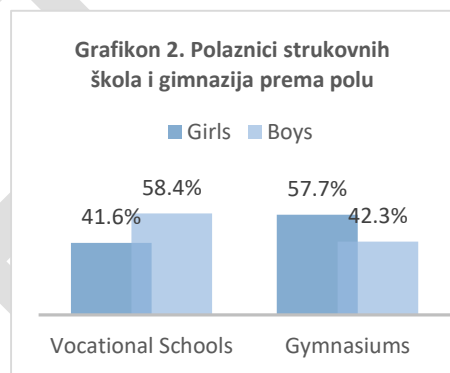
Tabela 2. Podaci razvrstani po spolu o preduniverzitetskom obrazovanju 2019-2020<sup>21</sup>

Level	Momci	Devojke	Total
Predškolsko (0<5)	53%	47%	4,164
Predosnovno (5-6)	52%	48%	21,660
Osnovno niže srednje	48.5%	51.5%	22,9338
Više srednje	49%	51%	74,427

<sup>21</sup> KAS, "[Education Statistics in Kosovo 2019/2020](#)".

(48%).<sup>22</sup> Razlozi uključuju nedostupnost pristupačnih predškolskih ustanova, stereotipne rodne uloge i nedovoljno razumevanje značaja predškolskog obrazovanja.<sup>23</sup> Suočene sa ograničenim resursima, porodice mogu odlučiti da pošalju svoje sinove, a ne ćerke, zbog prevladavajućih rodni normi.<sup>24</sup> Sve u svemu, pohađanje predškolskog obrazovanja je malo. Kosovo je daleko od ispunjavanja EU standarda „Obrazovanje i obuka 2020“, pri čemu bi najmanje 95% dece uzrasta od četiri godine do obaveznog obrazovanja trebalo da pohađa obrazovanje u ranom detinjstvu.<sup>25</sup> Samo četvoro romske dece pohađalo je predškolsko obrazovanje u 2018/2019, a nije bilo dece Aškalija ili Egipćana.<sup>26</sup> Iako su devojčice i dečaci proporcionalno zastupljeni u osnovnim, nižim i višim srednjim školama, oni izučavaju bitno različite predmete.

Devojčice su nedovoljno zastupljene u stručnim školama (42%), a dečaci u gimnazijama 42%.<sup>27</sup> Tradicionalne rodne uloge i stereotipi o tome koje su profesije pogodnije za žene i muškarce doprinose obrazovnim izborima.<sup>28</sup> Napuštanje srednjih škola je malo,<sup>29</sup> i dečaci su činili 79% napuštanja u akademskoj 2018/2019. Ne postoji detaljna rodna analiza, ali praktičari obrazovanja i stručnjaci navode da dečaci koji napuštaju školu traže posao zbog pritiska da obezbede svoje porodice. Devojčice i dečaci koji su poreklom Romi, Aškalije i Egipćani proporcionalno su zastupljeni u osnovnom i nižem srednjem obrazovanju, ali procenat devojčica koje pohađaju srednju školu drastično pada za sve tri nacionalnosti. Devojčice sa posebnim potrebama su nedovoljno zastupljene na svim nivoima preduniverzitetskog obrazovanja, posebno u predškolskom (34% dece sa smetnjama u razvoju) i osnovnoj i nižoj srednjoj školi (39%), a nešto i u višoj srednjoj školi (48%). Iako nedostaje rodna analiza pristupa obrazovanju za decu sa posebnim potrebama, preliminarno istraživanje pokazuje da nedovoljni resursi i rodne norme mogu značiti da roditelji daju prednost obrazovanju svojim sinovima, a ne ćerkama. Devojčice i dečaci se suočavaju sa izazovima pohađanja svih nivoa obrazovanja, uključujući nedostatak odgovarajućeg materijala za poteškoće u učenju, nedostupnost fizičke infrastrukture, nedostatak ličnih asistenata, prenatrpane učionice itd.<sup>30</sup>



Muškarci učitelji su u predškolskom vaspitanju i obrazovanju nedovoljno zastupljeni. U akademskoj 2019/2020. godini samo jedan od 553 vaspitača (0,2%) bio je muškarac.<sup>32</sup> Muškarci su takođe nedovoljno zastupljeni među nastavnicima predškolskog, osnovnog i nižeg srednjeg obrazovanja, dok su žene manje zastupljene među nastavnicima viših srednjih škola (43%). Većinu udžbenika pišu muškarci uz minimalne konsultacije sa stručnjacima za rodnu ravnopravnost.<sup>33</sup>

**Tabela 3. Preduniverzitetski nastavnici 2019-2020<sup>31</sup>**

Nivo škole	Muškarci	Žene	Total
Predškolsko	0.2%	99.8%	553
Predškolsko, osnovno i niže srednje obrazovanje	40.6%	59.4%	17,426
Viša srednja	56.9%	43.1%	5,255

Muškarci su nedovoljno zastupljeni na javnim univerzitetima na nivou bačelor (40% u 2019/2020) i na master nivoima. Žene su nedovoljno zastupljene samo u Kosovskoj akademiji za javnu bezbednost. Od 2.117 studenata na master nivou, 64% su žene. Više žena takođe diplomira na osnovnim (65% u

Muškarci su nedovoljno zastupljeni na javnim univerzitetima na nivou bačelor (40% u 2019/2020) i na master nivoima. Žene su nedovoljno zastupljene samo u Kosovskoj akademiji za javnu bezbednost. Od 2.117 studenata na master nivou, 64% su žene. Više žena takođe diplomira na osnovnim (65% u

<sup>22</sup> Podaci u poređenju sa poslednjim popisom na Kosovu, prema kojem su 50,3% stanovništva muškarci i 49,6% žene.

<sup>23</sup> MŽK, *Who Cares?*, 2016.

<sup>24</sup> Savet Evrope, *Intersectional Gender Analysis of Pre-University Education*, 2020.

<sup>25</sup> Council Conclusions on a strategic framework for European Cooperation in Education and Training, 2019.

<sup>26</sup> Savet Evrope, Intersektorska rodna analiza pred-univerzitetskog obrazovanja, 2020.

<sup>27</sup> KAS, "Education Statistics in Kosovo 2019/2020".

<sup>28</sup> Savet Evrope, *Intersektorska rodna analiza pred-univerzitetskog obrazovanja*, 2020; i Helvetas, *Gender Stereotypes and Educational Choices in Kosovo*, 2019.

<sup>29</sup> Ibid. 1,382 slučajeve u 2017/19 i 1,574 slučajeva u 2018/2019. Isti izvor za ostatak pasusa.

<sup>30</sup> Farnsworth i dr. za USAID, *Gender, LGBTI, and Persons with Disabilities Assessment*, 2018.

<sup>31</sup> KAS, "Education Statistics in Kosovo 2019/2020", 2020.

<sup>32</sup> Ibid.

<sup>33</sup> Agencija za ravnopravnost polova, *Kosovo Program for Gender Equality*, 2020.

2018/2019) i master (52%) studijama.<sup>34</sup> Na Kosovu je 96,9% žena od 15 do 49 godina pismeno u poređenju sa 98,5% muškaraca.<sup>35</sup> Preciznije, 63,8% Roma, Aškalija i Egipćanki starosti 15-49 godina je pismeno, u poređenju sa 81,4% muškaraca.<sup>36</sup>

## ZAPOŠLJAVANJE

Kosovski [Zakon o Radu](#) zabranjuje sve oblike diskriminacije u zapošljavanju, regrutovanju, obuci, napredovanju, disciplinskim merama i uslovima zapošljavanja. [Zakon o Bezbednosti i Zdravlju na Radu](#) obavezuje poslodavce da obezbede jednak tretman svih zaposlenih u merama bezbednosti i zdravlja, posebno trudnica, dojilja i osoba sa invaliditetom.

Only 40% radno sposobnih lica učestvuje u radnoj snazi (tj. Rade ili aktivno traže zaposlenje), 22% žena i 59% muškaraca.<sup>38</sup> Nezaposlenost je i dalje visoka (25%), posebno među ženama (33%). Gotovo 79% žena je neaktivno na tržištu rada, u poređenju sa 41% muškaraca. Žene su obično neaktivne zbog brige o kuće i o deci kao i o starijima, samo 1% muškaraca se suočilo sa ovim problemom.<sup>39</sup> Žene troše u proseku 300% više vremena na neplaćene aktivnosti nege nego muškarci.<sup>40</sup> Nebezbedan, nepouzdan i/ili nedostupan javni prevoz takođe sprečava žene u ruralnim oblastima da obezbede zaposlenje.<sup>41</sup> Rodno zasnovana diskriminacija pri zapošljavanju, posebno povezana sa [odredbama o porodijskom odsustvu](#) gde preduzeća plaćaju, i socijalizovani profesionalni rodni stereotipi takođe doprinose niskim stopama zaposlenosti žena.<sup>42</sup> Neformalna ekonomija i dalje je široko rasprostranjena, ali precizni podaci razvrstani po polu nisu dostupni.

Pokazat.	%	Muškarci	Žene	Svi
Učešće radne snage		58.9%	21.5%	40.0%
Stopa neaktivnosti		41.1%	78.5%	60.0%
Nezaposlenost		21.0%	33.1%	24.6%
Nezaposlenost mladih		37.4%	38.1%	37.7%
Mladi NEET <sup>37</sup>		19.1%	12.5%	17.5%

## PREDUZETNIŠTVO

Žene su nedovoljno zastupljene u odborima preduzeća, gde čine 10% članova odbora.<sup>43</sup> Od 2.034 preduzeća koja su bila aktivna na Kosovu 2020. godine, 20% je bilo u vlasništvu žena, 78%

Vrsta	Korisnici	Vlasništvo žena	Vlasništvo muškaraca	Iznos koji su žene dobile	Iznos koji su muškarci dobili	Ukupno
Mikro	18	1 (6%)	17 (94%)	20,000 (6%)	338,350 (94%)	358,350
SME	10	2 (20%)	8 (80%)	60,000 (18%)	280,000 (82%)	340,000
Total	28	3 (11%)	25 (89%)	80,000 (11%)	618,350 (89%)	698,350

muškaraca i 2% u zajedničkom vlasništvu.<sup>44</sup> Nekoliko faktora doprinosi tome, uključujući nedostatak finansijskih i preduzetničkih veština kod žena, ograničen pristup finansijama i imovini i stereotipno shvatanje da žene nemaju veštine za upravljanje preduzećima.<sup>45</sup> Čak i uzimajući u obzir ovo, subvencije Kosovske agencije za investicije i podršku preduzećima (KIESA) pripale su muškarcima nesrazmerno više od žena (Tabela 4).<sup>46</sup> U prvom krugu dodele bespovratnih sredstava (za mašine) 2020. godine, žene su dobile samo tri (13%) od 24 donacije i 16% finansiranja. KIESA je pokrenula poseban grant za

<sup>34</sup> KAS, "Education Statistics in Kosovo 2019/2020", 2020.

<sup>35</sup> KAS, [Multiple Indicator Cluster Survey 2019/2020](#), 2020.

<sup>36</sup> Ibid

<sup>37</sup> Nezaposleni, u obrazovanju ili obuci

<sup>38</sup> KAS, [Kosovo Labour Market Survey Q3 2020](#), 2021.

<sup>39</sup> MŽK, [Kosovo Gender Analysis](#).

<sup>40</sup> Korporacija Milenijumski Izazovi, [Kosovo Labour Force and Time Use Study Research Report](#), 2018.

<sup>41</sup> Agencija za ravnopravnost polova, [Kosovo Program for Gender Equality](#), 2020.

<sup>42</sup> Ibid i MŽK, [Gender-based Discrimination and Labour in Kosovo](#), 2018.

<sup>43</sup> Kosovski centar za rodne studije, [Gender Quota in Corporate Boards in Kosovo](#), 2019.

<sup>44</sup> KAS, [Statistical Repertoire of Economic Enterprises in Kosovo Q2](#), 2020.

<sup>45</sup> Agencija za ravnopravnost polova, [Kosovo Program for Gender Equality](#), 2020.

<sup>46</sup> Podaci iz KIESA, April 2021.

preduzeća u vlasništvu žena kako bi se pozabavila nesrazmernim efektima COVID-19 na žene.<sup>47</sup> Žene su dobile svih 25 grantova u drugom krugu, u iznosu od€320,079.

---

### POTENCIJALNI GAP III TEMATSKA OBLAST 3 CILJEVI ZA KOSOVO

- 1. Povećan pristup ženama, u svoj njihovoj raznolikosti, dostojanstvenom radu, uključujući prelazak žena na formalnu ekonomiju i pokrivenost nediskriminatornim i inkluzivnim sistemima socijalne zaštite, kroz podršku zapošljavanju, socijalnoj pomoći, zajednicama i drugima. (Usklađeno sa specifičnim ciljem KPGE 1.1).
- 2. Poboljšana politika, pravni okvir i pristup uslugama nege koji omogućavaju jednaku podelu kućnog i negovateljskog rada između žena i muškaraca, kroz politički dijalog i obrazovne fondove. (Usklađeno sa specifičnim ciljem KPGE 1.2).
- 3. Povećan pristup ženama u svoj njihovoj raznolikosti finansijskim uslugama i proizvodima i proizvodnim resursima, putem konkurentnosti i finansiranja vezanog za zajednice. (Usklađeno sa specifičnim ciljem KPGE 1.2).
- 4. Žene u svoj svojoj raznolikosti poboljšale su pristup preduzetničkim mogućnostima, uključujući socijalno preduzetništvo, alternativne uslove za život i ojačale učešće u zelenoj i kružnoj ekonomiji, kroz programe konkurentnosti. (Usklađeno sa specifičnim ciljem KPGE 1.2).
- 5. Poboljšani pristup ženama u svoj njihovoj raznolikosti menadžerskim i liderskim ulogama u socijalnom i ekonomskom sektoru i forumima, kroz programe konkurentnosti. (Usklađeno sa specifičnim ciljem KPGE 1.2).
- 6. Smanjenje rodnih razlika u upisu, napredovanju i zadržavanju na svim nivoima obrazovanja i celoživotnog učenja za žene, muškarce, devojke i dečake, kroz obrazovne programe. (Usklađeno sa specifičnim ciljem KPGE 2.1).
- 7. Poboljšani regulatorni okvir za osiguravanje jednakog pristupa univerzalnom i javnom kvalitetu usluga preventivne, kurativne i rehabilitacione usluge fizičkog i mentalnog zdravlja za žene, muškarce, devojke i dečake, u svoj njihovoj raznolikosti, uključujući i političku dijalog [?]. (Usklađeno sa specifičnim ciljem KPGE 2.1).
- 8. Poboljšani pristup bezbednoj vodi i sanitarnim uređajima, razvrstani barem po polu. (Usklađeno sa specifičnim ciljem KPGE 2.1).
- 9. Sistemi javnog zdravstva imaju dovoljno i održivih finansijskih sredstava da odgovore na zdravstvene potrebe žena i devojaka u svoj njihovoj raznolikosti [?]. (Usklađeno sa specifičnim ciljem KPGE 2.1).

---

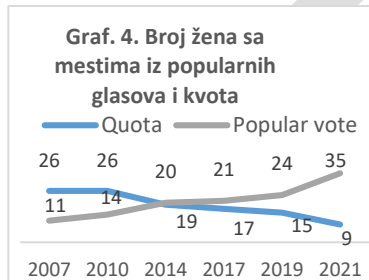
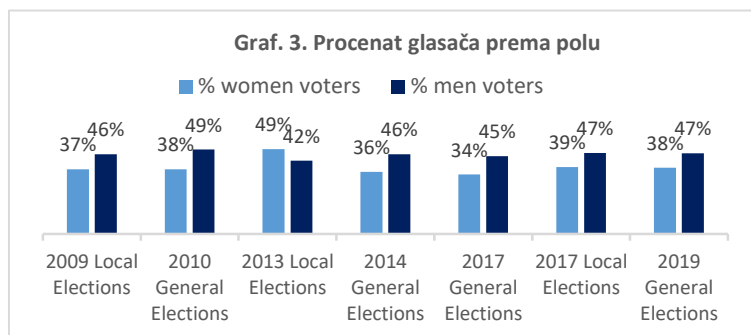
<sup>47</sup> Isufi, Antigona, "[Code for Support to Women's Businesses in Kosovo Adopted](#)" [na Albanskom], *Kallxo*, 30. Juli 2020.





## 4. PROMOVISANJE JEDNAKOG UČEŠĆA I VOĐSTVA

Jednako učešće žena u odlučivanju je osnovno pravo, zaštićeno [Zakonom o ravnopravnosti polova](#); takođe se odnosi na demokratiju, dobro upravljanje, dobrosusedske odnose, prekograničnu saradnju i sve prozore IPA III finansiranja. Na svim centralnim i opštinskim izborima od 2013. godine, žene su činile manje od 40% birača (Grafikon 3). Žene su i dalje nedovoljno zastupljene u opštinskim izbornim komisijama, Komisiji za glasanje i Centralnoj izbornoj komisiji.<sup>48</sup> Sve više žena se bira u parlament bez rodne kvote (Grafikon 4). Međutim, uprkos poboljšanjima, žene su i dalje nedovoljno zastupljene na rukovodećim pozicijama. Nijedna žena nikada nije bila premijer, a žene su bile nedovoljno zastupljene kao ministri (Tabela 6) i zamenice ministara (samo 20% od 2008. godine). Osim vođstva, žene su uglavnom izostavljene iz dijaloga sa Srbijom, kao stručnjaci i tokom javnih konsultacija. Žene čine 44% državnih službenika na centralnom i 33% na opštinskom nivou. Žene su obično nedovoljno zastupljene na nivoima odlučivanja. Iako je to [zakonska obaveza](#), Kosovo tek treba da u potpunosti institucionalizuje rodno odgovorno budžetiranje.<sup>49</sup> Podaci o učešću žena i muškaraca u javnim konsultacijama nisu dostupni. Iako dokazi pokazuju da su oni ključni pokretači društvenih promena, organizacije civilnog društva sa pravima žena suočavaju se sa izazovima u pristupu održivom finansiranju; 86% navodi da im nedostaju resursi, a 16% nikada nije imalo finansiranje.<sup>50</sup> Iako pružaju ključne državne usluge, skloništa su se morala periodično zatvarati zbog nedostataka u finansiranju. Žene zaštitnice ljudskih prava se povremeno suočavaju sa prljavim kampanjama i pretnjama.



**Tabela 6. Ministri po polu**

God	Žene	Muš.	Total
2011-2014	12%	88%	17
2014-2017	11%	89%	19
2017-2019	10%	90%	21
2020 (Kurti)	33%	67%	15
2020 (Hoti)	19%	81%	16
2021	33%	67%	15

### POTENCIJALNI GAP III TEMATSKA OBLAST 4 CILJEVI ZA KOSOVO

- 1. Omogućavanje uslova stvorenih za ravnopravno učešće žena, muškaraca, devojčica i dečaka u svojoj njihovoj raznolikosti u donošenju odluka, kroz politički dijalog i CSF. (Usklađeno sa ciljem KPGE 3.2.)
- 2. Žene i devojke, u svojoj svojoj raznolikosti, poboljšale su pristup pravdi kako bi zaštitile svoja građanska i politička prava, kroz vladavinu zakona i programe CSF-a. (Usklađeno sa ciljem KPGE 3.2.)
- 3. Ženske organizacije, druge OCD i braniteljice ljudskih prava koje rade na rodnoj ravnopravnosti i osnaživanju i zaštiti žena i devojaka rade slobodnije i bolje su zaštićene zakonom, kroz politički dijalog i CSF. (Usklađeno sa ciljem KPGE 3.2.)
- 4. Jednake socijalne norme, stavovi i ponašanja koji promovišu ravnopravno učešće i liderstvo negovani su na zajednici i na pojedinačnim nivoima kroz građansko obrazovanje, medije, obrazovanje i kulturu na svim nivoima, kroz politički dijalog, informisanje, obrazovne programe i CSF. (Usklađeno sa ciljem KPGE 3.2.)

<sup>48</sup> Agencija za ravnopravnost polova, [Kosovo Program for Gender Equality](#), 2020.

<sup>49</sup> Za više, videte MŽK, "[Monitoring the Implementation of SDG Indicator 5.c.1 in Kosovo](#)", 2020.

<sup>50</sup> MŽK, [Where's the Money for Women's Rights? Funding Trends in the Western Balkans](#), Kvinna till Kvinna Fondacija, 2020.



## 5. INTEGRACIJA ŽENA, PROGRAMA MIRA I SIGURNOSTI

Tokom rata, žene su podržavale rešavanje sukoba; obezbedile su obrazovanje, humanitarnu pomoć i zdravstvenu zaštitu; dokumentovale kršenja ljudskih prava; i održavale demonstracije tražeći mir.<sup>51</sup> Nakon rata, žene su se bavile izgradnjom mira kroz politiku, međuetničku izgradnju mira, umrežavanje i adresiranje nasilja. Uprkos njihovom doprinosu, žene su izostale iz pregovora sa Srbijom, pa su organizovale paralelne razgovore i aktivnosti kako bi se njihov glas čuo. Dijalog između Kosova i Srbije vodila je žena 2011-2017, ali ženski prioriteti kao što su nestale osobe, pravda za preživjele od seksualnog nasilja, povraćaj uštedevine iz socijalnog osiguranja i reparacije nisu adresirani. Međunarodni mirovni posrednici redovno nisu uspevali da se sastanu sa ženama i čuju njihove zabrinutosti. Iako poboljšane, žene su i dalje nedovoljno zastupljene u stranim misijama, što čini 26% od 1.071 zvaničnika u stranim misijama od 2008. do 2019. predviđa neke beneficije za preživjele seksualnog nasilja počinjenog tokom rata od 2014. godine, nije bilo zvaničnih reparacija i prevladalo je nekažnjavanje. Napori za pomoć i oporavak u početku nisu uvek odgovarali na različite potrebe žena. Iako se rodno osvešteno takvo programiranje s vremenom poboljšalo, podaci o stvarnim korisnicima koji su razvrstani po polu ostaju ograničeni.

### POTENCIJALNI GAP III TEMATSKA OBLAST 5 CILJEVI ZA KOSOVO

Kako je Kosovo postkonfliktna zemlja, svi ciljevi su relevantni: 1) učešće, 2) uvođenje rodne ravnopravnosti, 3) vođenje primera, 4) sprečavanje, 5) zaštita, 6) pomoć i oporavak. Ovo će, „ između ostalog, biti usklađeno sa konkretnim ciljem 3.3 KPGE: „Povećanje učešća žena u pregovorima, miru i procesima pomirenja, u diplomatskim misijama i misijama u inostranstvu“.



## 6. ZELENA TRANZICIJA I DIGITALIZACIJA

### ŽIVOTNA SREDINA

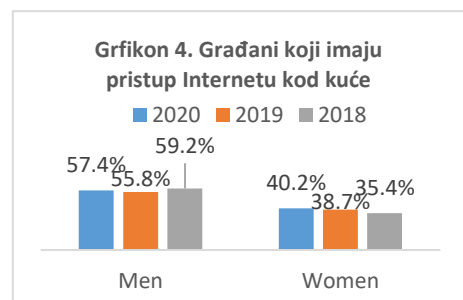
Postoji ograničena detaljna rodna analiza koja se odnosi na klimatske promene i životnu sredinu. Kosovu nedostaje sistem praćenja, izveštavanja i verifikacije koji uključuje obaveze izveštavanja o polu, prema GAP III. Ministarstvo sredine i prostornog planiranja (MSPP) sprovelo je prethodne rodne analize, ali izgleda da one nisu ažurirane.<sup>52</sup> Žene u MSPP-u su i dalje nedovoljno zastupljene, posebno na položajima koji donose odluke.<sup>53</sup>

Tabela 7. Podaci razvrstani po polu o zaposlenima u MSPP

God	Total	Žene	Muš.	Žene u donošenju odluka	Muškarci u odlučivanju
2018	251	37.8%	62.2%	34.8%	65.2%
2019	248	37.1%	62.9%	36%	64%
2020	249	40.5%	59.4	34%	66%

### DIGITALIZACIJA

Broj domaćinstava koja imaju pristup Internetu povećao se sa 93% u 2019. na 96% u 2020. godini.<sup>54</sup> Muškarci neprekidno imaju bolji pristup Internetu. U 2020. godini 57% muškaraca prijavilo je da koristi internet kod kuće, u poređenju sa 40% žena.<sup>55</sup> Čini se da su žene nedovoljno zastupljene u sektoru Internet komunikacionih tehnologija (IKT); samo 22% zaposlenih u sektoru bile su žene u 2014.



<sup>51</sup> MŽK, *A Seat at the Table*, predstoji 2021. Čitav pasus zasnovan na ovom izveštaju.

<sup>52</sup> MSPPP, Institucionalna rodna analiza, 2017. MŽK, *Budgeting for a Better Environment*, 2016 i drugi 2017. MSPP će poslati ažurirane podatke o javnim konsultacijama, zastupanju institucija i pohađanju obuke.

<sup>53</sup> Podaci dobijeni od MSPP, april 2021.

<sup>54</sup> KAS, *Survey on Use of Information and Communication Technology*, 2020.

<sup>55</sup> Ibid.

godini, a noviji podaci nisu dostupni.<sup>56</sup> Manje mladih žena nego muškaraca završava fakultete povezane sa IKT na Univerzitetu u Prištini.<sup>57</sup>

---

### POTENCIJALNI GAP III TEMATSKA OBLAST 6 CILJEVI ZA KOSOVO

- 1. Povećano učešće žena i devojaka u svoj njihovoj raznolikosti u procesima donošenja odluka o pitanjima životne sredine i klimatskih promena, kroz sve programe koji se odnose na životnu sredinu i politički dijalog.
- 2. Strategije i sporazumi o ublažavanju klime, prilagođavanju, smanjenju rizika od katastrofa i održivom upravljanju prirodnim resursima i biodiverzitetom više odgovaraju rodu, kroz programiranje zaštite životne sredine i politički dijalog.
- 3. Žene, muškarci, devojke i dečaci, u svoj njihovoj različitosti, bave se klimatskim promenama u svom svakodnevnom životu i očuvanjem prirodnog okruženja su prepoznati i vrednovani kroz programiranje životne sredine i podršku civilnog društva, uključujući regionalne programe.
- 4. Žene i muškarci u svoj svojoj raznolikosti sve više učestvuju i poboljšavaju pristup poslovima, preduzetničkim mogućnostima i alternativnim sredstvima za život u zelenoj ekonomiji i kružnoj ekonomiji, kroz programiranje životne sredine i konkurentnosti.
- 5. Žene, muškarci, devojke i dečaci, u svoj svojoj raznolikosti, ravnopravno učestvuju u donošenju politika i odluka za digitalni svet na lokalnom, nacionalnom, regionalnom i međunarodnom nivou i u tim su politikama i odlukama zastupljeni putem digitalne tranzicije i programiranje obrazovanja.
- 6. Žene, muškarci, devojke i dečaci u svoj svojoj raznolikosti imaju jednak pristup pristupačnim i sigurnim širokopojsnim mrežama, tehnologiji i digitalnim alatima [?].
- 7. Žene, muškarci, devojke i dečaci jednako su snabdeveni i koriste se jednako javnom digitalnom pismenošću [?].
- 8. Žene, muškarci, devojke i dečaci u svoj svojoj raznolikosti u potpunosti i ravnopravno učestvuju u digitalnoj ekonomiji, putem programiranja kružne ekonomije.

---

<sup>56</sup> STIKK, "[Women in Technology](#)", Papir o pozicijama, 2014.

<sup>57</sup> Milenijumska Fondacija Kosovo, "[Graduates Data](#)", 2019, pristupljeno aprila 2021. Videti drugi grafikon.